

Studia Interkulturowe Europy Środkowo-Wschodniej 17

ISSN 1898-4215; e-ISSN 2544-3143

Copyright © by Hanna Sytar, Lidia Baranowska

Creative Commons Attribution 4.0 (CC BY 4.0)

<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

<https://doi.org/10.31338/2544-3143.si.2024-17.9>

Hanna Sytar

Instytut Słowiański Akademii Nauk Republiki Czeskiej¹

h.v.sytar@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-8806-8322>

Lidia Baranowska

Doniecki Uniwersytet Narodowy im. Wasyla Stusa

Lidia100.vin@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-1912-9029>

СПОСОБИ ПЕРЕКЛАДУ ЛЕКСИЧНИХ ОДИНИЦЬ
В ОПОВІДАННЯХ ЗБІРКИ *КАЗКИ РОБОТІВ*
СТАНІСЛАВА ЛЕМА: ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКІ ПАРАЛЕЛІ

**Ways to Translate Lexical Units in the Stories of the Collection
Tales Of Robots by Stanislaw Lem: Polish-Ukrainian Parallels**

Abstract

This article discusses the issues associated with the translation into Ukrainian of the collection of short stories *Tales of Robots* by Stanislaw Lem. There are six translation methods used by professional translators: dictionary matching, transcoding, literal translation, contextual substitution, formal negation, and descriptive translation. Among the lexical transformations in the analysed translations, word extraction, and generalisation were recorded. The analysis of the language material allows us to distinguish two patterns. First, it is possible to state the consolidation of certain

¹ Badanie zostało przeprowadzone podczas pracy na Donieckim Uniwersytecie Narodowym im. Wasyla Stusa.

methods of translation for certain groups of vocabulary; in particular, the author's novelties are conveyed by using literal translation, whereby proper names are translated by the means of different subtypes of transcoding as well as literal translation. Second, the choice of translation method is often chosen considering not only the features of the source and target languages, but also using language intuition, "language taste", and craft of the translator.

Keywords: vocabulary, lexical transformation, Polish language, translation method, Stanisław Lem, Ukrainian language

Творчості Станіслава Лема, видатного польського письменника, філософа і футуролога, присвячені численні наукові праці. Творчу спадщину автора досліджували А. Стофф, Є. Яжембські, Е. Бальцежак, Й. Тамбор та інші вчені. Особливості мови письменника аналізували в різних аспектах, але передусім увагу науковців привертало численні неологізми (С. Бараньчак, Т. Пьотровські, М. Леш-Дук) і власні назви (І. Домацюк) у творах Станіслава Лема. У ширшому філологічному і мистецькому контекстах ґрунтовно вивчено проблеми жанрової кваліфікації творів (І. Кияк), інтертекстуальності (Є. Яжембські, І. Домацюк), герменевтичні аспекти кіноінтерпретації прози Станіслава Лема (У. Левко) та ін.

Твори Станіслава Лема перекладені багатьма мовами світу. Перші переклади українською з'явилися ще у 60-ті роки ХХ століття в журналах „Всесвіт” і „Наука і життя”. Перша книга Станіслава Лема в перекладі українською *Повернення з зірок* вийшла друком в 1965 році у Львові. Наступні переклади поступово з'являлись у 80-ті – 90-ті роки минулого століття. Попри це, і досі є тексти, які ще чекають на перекладачів. Водночас твори Станіслава Лема в силу їхньої багатогранності й багатшаровості, фантастичності та філософського наповнення, інтертекстуальності, лексичного багатства і багатьох інших чинників часто зумовлюють труднощі під час перекладу. Особливостям відтворення художнього світу Станіслава Лема присвячено праці П. Блюмчинського, А. Беднарчик та М. Фастина, виконані на матеріалі перекладів англійською², російською³ й болгарською⁴ мовами.

² P. Blumczyński, *Pilnikiem, kluczem, czy siekierą? O tłumaczeniu Lema na angielski*, https://www.academia.edu/2240723/Pilnikiem_kluczem_czy_siekier%C4%85_O_t%C5%82umaczeniu_Lema_na_angielski [data dostępu: 01.09.2022].

³ A. Bednarczyk, *Rosyjskie Solaris Stanisława Lema*, [w:] *Lem i tłumacze*, pod red. E. Skibińskiej i J. Rzeszotnika, Kraków 2010, s.103.

⁴ M. Fastyn, *Stylizacja leksykalna utworów nurtu fantastyczno-ludycznego Stanisława Lema w przekładach na język bułgarski*, <https://ispan.waw.pl/ireteslaw/bitstream/handle/20.500>.

Наше дослідження присвячене способам перекладу лексичних одиниць зі збірки оповідань *Казки роботів* Станіслава Лема українською мовою. Наш вибір вмотивований кількома чинниками. По-перше, слова на позначення фантастичних предметів як невід’ємних атрибутів сучасного різновиду казок – науково-фантастичних оповідань, де події відбуваються у світі, який населяють і яким керують роботи, але який дивовижно схожий на світ людей, типово не мають словникових відповідників, а тому викликають пошуки адекватних способів відтворення іншою мовою.

По-друге, у *Казках роботів* сконцентрована значна кількість власних назв, які є цікавими в перекладознавчому аспекті, оскільки ці назви часто належать до новотворів і є сконденсованим баченням сутності персонажів.

Об’єктом аналізу є тексти оповідань Станіслава Лема, що увійшли до збірки *Казки роботів*. Для дослідження використано краківське видання *Bajki robotów* 2012 року і збірка перекладів українською мовою видавництва „Богдан” 2017 року (перекладачі – Юрій Попсуєнко, Ростислав Доценко, Ірина Шевченко, Мар’яна Гандзій і Віра Авксентьева). Предметом аналізу є польські лексеми та способи їх відтворення українською мовою, використані професійними перекладачами. Мета статті – проаналізувати способи перекладу польських лексичних одиниць у збірці *Казки роботів* українською мовою.

У сучасному перекладознавстві відомо кілька класифікацій способів перекладу. Дискусійним залишається і питання про розмежування способів перекладу та лексичних трансформацій. У нашому дослідженні ми спираємось на класифікацію способів перекладу лексичних одиниць В. Карабана⁵. Як свідчить аналіз зібраного фактичного матеріалу, з метою максимального відтворення змісту і повної функційно-стильової відповідності оригіналу та дотриманням норм мови перекладу в українських текстах перекладачі застосували весь можливий арсенал способів перекладу, що охоплює, за В. Карабаном, сім способів: добирання словникового відповідника, транскодування, калькування, контекстна заміна, змістовий розвиток, формальна негативація, описовий переклад. Усі ці

12528/1782/Marcin_Fastyn_-_%20Stylizacja_leksykalna_utworow_nurtu_fantastyczno-ludycznego_Stanislaw_Lema_w_przekladach_na_jezyk_bulgarski.pdf?sequence=1&isAllowed=y [data dostępu: 01.09.2022].

⁵ В. Карабан, *Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми*, Вінниця 2018, с. 301-325.

способи, крім змістового розвитку, зафіксовано в зібраному фактичному матеріалі. Розглянемо їх докладніше.

1. Добирання словникового відповідника є найпростішим і найчастотнішим способом перекладу, використовуваним за умови наявності повного або часткового еквівалента в мові перекладу. Покажемо це на прикладі назв оповідань: польськ. *Uranowe uszy* – укр. *Уранові вуха*; польськ. *Zagadka* – укр. *Загадка*; польськ. *Biała śmierć* – укр. *Біла смерть* та ін.

Водночас слово може мати кілька варіантних перекладних відповідників. Наприклад, польське слово *Kosmos* має два еквіваленти – *Космос* і *Всесвіт*, один з яких послідовно використовують різні перекладачі:

польськ. ***Kosmos** jest nieskończony i nie ma granic, ale nie ma też granic ich nienawiść, a przeto każdego dnia, każdej godziny może osiągnąć i nas (Dwa potwory).* – укр. ***Всесвіт** безконечний і не має меж, але не має також і меж їхня ненависть, а тому будь-якого дня, будь-якої години вона може сягнути й нас (Дві потвори,* переклад Юрія Попсуєнка);

польськ. – *Powiedz mi – rzekła maszyna – co to jest za miejsce, które nie ma ani ścian, ani murów, ani krat, a którego nikt nigdy nie opuścił i nie opuści? – Tym miejscem jest **Kosmos** – odparł konstruktor (Skarby króla Biskalara);*
 укр. – *Скажи мені, – промовила машина, – що то за місце таке, де немає ані стін, ані мурів, ані решіток, і ніхто ніколи звідти не тікає і не втече?*

– *Це – **Космос**, – відповів конструктор (Скарби короля Біскаляра,* переклад Ірини Шевченко).

І навпаки, різні лексеми оригіналу можуть бути в перекладі передані одним словом за умови близькості змісту або використання на позначання тої самої реалії:

польськ. *Widząc nieustępliwość króla, wezwali na zamek dwóch mędrców homologów, których król przyjął miłym sercem, był bowiem ciekaw, co też wielowiedowie ci, Salamid i Thaladon, powiedzą mu o istocie bladej takiego, czego on sam jeszcze nie wie.*

– *Czy prawdą jest – spytał, ledwo z klęczek powstał, oddawszy mu należny ukłon – że Homos miększy jest nad wosk?*

– *Tak jest, Wasza **Jasność** – odparli obydwaj.*

– *A czy i to prawda, że szparką, którą ma u dołu twarzy, może wydawać rozmaite dźwięki?*

– *Tak jest, Wasza Królewska Mość, jak również, że do tego samego otworu tka Homos różne rzeczy...* (Як Ерг Самовзбудник Бладавца поконал);

укр. Бачачи непохитність короля, викликали до замку двох мудреців-гомологів, яких король люб'язно прийняв, бо дуже цікавився, що ці любомудри, Саламід і Таладон, розкажуть йому про біду істоту таке, чого він сам іще не знає.

– Чи правда, – запитав він, тільки-но вони підвелися з колін після належного привітання, – що Гомос м'який за віск?

– Правда, Ваша **Величносте**, – відповіли вчені.

– А чи справді він може видавати звуки через отвір, розташований у нижній частині обличчя?

– Авжеж, Ваша Королівська **Величносте**, так само відповідає дійсності й те, що Гомос запихає до цього отвору різні речі... (Як Ерг Самовзбудник блідавця переміг).

Усі інші способи перекладу застосовують за відсутності слів-еквівалентів або за неможливості використати відповідник з різних причин: урахування контексту, порушення норм мови перекладу, правил сполучуваності слів, традицій спілкування, прагнення уникнути повторів слів та ін.

2. Особливість транскодування як способу перекладу полягає в тому, що звукова і/або графічна форма слова вихідної мови передається засобами абетки мови перекладу. Цей спосіб в аналізованих перекладах є типовим для відтворення власних назв. З-поміж можливих чотирьох підтипів транскодування (за В. Карабаном), в аналізованих перекладах використано лише два:

а) змішане транскодування – відтворення оригінального звучання і написання слова (за умови їх збігу) засобами абетки мови перекладу: польськ. *Globares (Król Globares i mędrzy)* – Глобарес (Король Глобарес і мудреці); польськ. *Palibaba, Homos Antropos (Jak Erg Samowzbudnik Bładawca pokonał)* – укр. Палібаба, Гомос Антропос (Як Ерг Самовзбудник блідавця переміг); польськ. *Frygida (Trzej elektrycyerze)* – укр. Фригіда (Троє електрицирів) і под.;

б) адаптивне транскодування, що передбачає пристосування форми слова до фонетичної і/або граматичної будови мови перекладу: польськ. *Caput Medusae, Thaladon, Triody, Heptody (Jak Erg Samowzbudnik Bładawca pokonał)* – укр. Капут Медуза, Таладон, Тріодій, Гентодій (Як Ерг Самовзбудник блідавця переміг); польськ. *Mikromil, Gigacyan (Jak Mikromil*

i Gigacyan ucieczkę mgławic wszczęli) – укр. Мікромил, Гітаціян (Як Мікромил і Гітаціян таке вчинили, що туманності порозбігалися) та ін.

Привертає увагу різний підхід перекладачів до подібних власних назв: зокрема, власне ім'я *Kreacjusz* у творі *Skarby krola Biskalara* Ірина Шевченко відтворює як *Креациуш*, максимально зберігаючи особливості вимови й правопису польської власної назви. Подібний випадок *Automateusz* у фантастичному оповіданні *Przyjaciel Automateusza* Юрій Попсуєнко передав шляхом адаптивного транскодування як *Автоматей*, змінивши характерний для польських чоловічих імен суфікс *-usz* на *-ей*, властивий власним назвам, що прийшли з латини.

3. Калькування, або дослівний переклад, – це спосіб перекладу нових слів, який Н. Клименко кваліфікує як „процес творення нових слів, словосполучень, фразеологізмів, при якому засвоюється лише значення та принцип організації іншомовної одиниці, що передається засобами (морфемами або словами) даної мови”⁶. У зібраному фактичному матеріалі зафіксовано численні словотвірні кальки, особливість утворення яких полягає в дублюванні морфемної структури слова оригіналу. Калькування типово застосовують для перекладу okazionalizmів Станіслава Лема: загальних назв казкових істот, елементів фантастичної природи, казкових предметів, вигаданих наук і под.: польськ. *Trzej elektrycerze* – укр. *Троє електрицарів*; польськ. ...*Wiek żelazne odwalił, na powierzchnię wyszedł i sąd srogi nad bladawcami czynił przez miesiąc i dni pięć; jak ostatnim, wysiłkiem potwory na gąsienicach, czołgunami zwane, rzuciły się na niego, lecz nic im to nie pomogło... (Jak Erg Samowzbudnik Bladawca pokonał)* – укр. *Відкинувши залізне віко, він виліз на поверхню й протягом місяця й п'яти днів чинив суворий суд над бідавцями; змагаючись з останніх сил, бідавці кинули на нього потвор на гусеницях, званих танкунами, проте це їм не допомогло... (Як Ерг Самозбудник бідавця переміг)* (польське слово *czołg* має в українській мові відповідник *танк*).

Рідше перекладачі використовують калькування для відтворення власних імен героїв: польськ. *książę Astrouch (Trzej elektrycerze)* – укр. князь *Астрoux* (*Троє електрицарів*); польськ. *Jak Erg Samowzbudnik Bladawca pokonał*; – укр. *Як Ерг Самозбудник бідавця переміг*.

4. Продуктивним у зібраному фактичному матеріалі виявилася контекстна заміна (у термінології В. Карабана „контекстуальна замі-

⁶ Енциклопедія „Українська мова”, Київ 2001, с. 227.

на”) – спосіб перекладу, у межах якого використовують не словниковий відповідник, а лексему, підібрану з огляду на контекст, норми мови перекладу і традиції спілкування у відповідній країні: польськ. *Mknął tak niczym rozjuszony meteor* **Drogą Mieczną**, gdy dostrzegł w dali postać samotną, niewielką. Był to sam Baryon, zwany Lodoustym, największy mędrzec Kryonidów (Trzej elektrycerze). – укр. Немов іскристий метеорит, нісся він **Чумацьким шляхом**, і раптом побачив оддалік невелику самотню постать (Троє електрицирів);

польськ. – **Dobra nasza!** – rzekł sobie Kwarcowy – byle tylko nie myśleć, a jeśli potrzeba, to myśleć! Tak lub owa – zwyciężyć muszę! (Trzej elektrycerze);

укр. – **Наша взяла!** – вигукнув Кварцовий. – Тільки б не думати, хоч іноді й подумати треба. Так чи інакше, а я мушу перемогти! (Троє електрицирів).

Цікавими є випадки контекстної заміни, викликані потребою зберегти римування в межах частин складного слова: польськ. [konstruktor-wynalazca] *Zbudował był sobie maszynkę-okruszynkę, która pięknie śpiewała i nazywał ją ptaszędło* (Trzej elektrycerze) (буквально машинку-крихту). – укр. Змайстрував він був собі **машинку-пушинку**, яка гарно співала, й назвав її пташкою (Троє електрицирів).

Застосування контекстної заміни, крім об’єктивних власне мовних причин, може бути зумовлене суб’єктивним чинником, тобто вибором перекладача одного з можливих варіантів перекладу: польськ. **Barwiły im wieczną ich noc**, w której, jak duchy uwięzione, płonęły wysmukłe zorze polarne, podobne do zaklętych mgławic w kłodach z kryształu (Trzej elektrycerze). – укр. **Тішили їх ці коштовності вічної ночі**, у якій, немов ув’язнені духи, палали полярні сяйва, схожі на зачаровані туманності в кришталевих брилах (Троє електрицирів); польськ. *Jak Mikromił i Gigacyan ucieczkę mgławic wszczęli*. – укр. Як Мікроміл і Гігациян **таке вчинили, що туманності порозбігалися**.

У межах інтерпретаційного підходу⁷ до перекладу речення контекстна заміна досить часто поєднується з граматичними перетвореннями, передусім зміною моделі речення: **Potężny król Boludar kochał się w osobliwościach**, na których gromadzeniu pędził życie, zapominając dla nich nieraz i o ważnych sprawach państwowych (Jak Erg Samowzbudnik Bładowca pokonał). – укр. **У могутнього короля Болудара було захоплення, якому**

⁷ Г. Мирам, *Переводные картинки. Профессия: переводчик*, Киев 2001, с. 218-240.

він віддавав кращі години свого життя, часто-густо забуваючи заради нього про важливі державні справи (Як Ерг Самозбудник блідавця переміг).

5. Сутність формальної негативації полягає в заміні форми слова або словосполучення на протилежну, тобто позитивна форма замінюється негативною і навпаки. У зібраному фактичному матеріалі зафіксовано два підтипи формальної негативації:

а) власне негативація, за якої конструкція без формально вираженої (за допомогою частки або префікса) заперечувальної семи замінюється у перекладі словом з префіксом *–не* або словосполученням з часткою *не*:

– *Dobra nasza! Byle tak dalej! – rzekł Kwarcowy i zerwał z pokonanego klejnoty cudownej piękności... (Trzej elektrycerze).* – укр. – *Наша взяла! Аби лиш і далі так!* – сказав Кварцовий і зірвав з переможеного коштовності **небаченої** краси... (*Троє електрициарів*); *Przybył na zamek Strzeżysław Megawat, szermierz-oscylator przesławny, o takim sprzężeniu zwrotnym zawrotnym, że nikt nie mógł mu pola dotrzymać w pojedynkę, przybywały scalone hufce z krain najdalszych, jak dwaj Automacieje, nadążnicy w stu bitwach wypróbowani... (Jak Erg Samowzbudnik Bławawca pokonał);* – укр. *Прибув до замку Стрежислав Мегават, славнозвісний фехтувалник-осцилятор, який володів такими карколомними прийомми, що не було йому рівних у поединку; не бракувало* добровольців і з далеких країн, наприклад, з'явилося двоє автоматеїв, випробуваних у ста битвах... (Як Ерг Самозбудник блідавця переміг). У цих прикладах використання формальної негативації є факультативним, тобто це лише один з можливих способів перекладу, обраний перекладачем (пор. словникові відповідники *чудовий* у першому випадку, *прибували* у другому);

б) позитивація, що передбачає заміну слова або словосполучення із формально вираженням запереченням одиницею, яка не містить експлікованого негативного компонента:

польськ. – *Oho! – rzekł sobie Kwarcowy – **niedobrze!** Nic po tym, byle tylko nie myśleć, a będzie dobra nasza! (Trzej elektrycerze);*

укр. – *Ого! – сказав собі Кварцовий. – **Кепсько!** А втім, дарма, аби тільки не думати, і наша візьме! (Троє електрициарів).*

6. Описовий переклад, або експлікація, – такий спосіб перекладу, за якого слово перетворюється на словосполучення або цілісне словосполучення – на словосполучення з більшою кількістю компонентів: польськ. *Przybył Perpetuan, cały w zbroi lejdejskiej, z kolektorem w trzystu walkach*

wręcz zaśniedziałym, Matrycy Perforat, który dnia nie spędził, aby kogoś nie **pocałować**, ten przywiózł na dwór wraz z sobą cyberowca niezwykłego, którego zwał Prądasem (Jak Erg Samowzbudnik Bładowca pokonał). – укр. Прибув Перпетуан, з голови до п'ят у лейденській зброї, з колектором, який геть позеленів у трьохстах битвах, Матриції Перфорат, що дня не міг прожити, аби не **провести** на комусь **інтегральне зчислення**... (Як Ерг Самозбудник блідавця переміг).

Експлікація як спосіб перекладу тісно переплетена з граматичними перетвореннями, оскільки польському простому реченню в українському тексті відповідає складне з підрядним означальним: польськ. *Miał on kolekcję zegarów, a pośród nich były zegary tańczące, zegary-zorze i zegary-obłoki* (Jak Erg Samowzbudnik Bładowca pokonał). – укр. Мав він колекцію годинників, **серед яких були годинники, що танцювали, годинники-зорі й годинники-хмари** (Як Ерг Самозбудник блідавця переміг).

З-поміж лексичних трансформацій у проаналізованих перекладах зафіксовано вилучення слова і генералізацію. Зокрема, перекладач вилучив слово *wiedzę* (знання), водночас зберігши його в наступному реченні: польськ. *Te karły, jak inni skarby, wiedzę zbierają, stąd ich łowcami zwą Absolutu. Mądrość ich zasada się na tym, że są kolekcjonerami wiedzy, a nie użytkownikami...* (Jak Erg Samowzbudnik Bładowca pokonał). – укр. Ці карлики **нагромаджують, як дехто інший, скарби**, тому їх прозивають ловцями Абсолюту. Їхня мудрість полягає в тому, що вони не використовують **знання**, а колекціонують (Як Ерг Самозбудник блідавця переміг) (виділений фрагмент оригіналу буквально перекладаємо як **інші скарби, знання збирають**).

В іншому прикладі польськ. *Usiadł więc i czekał, aż ostygnie, a gdy już gwiazdki śniegowe przestały topnieć mu na pancernych naramiennikach, chciał wstać i ruszyć w bój, lecz smar stęzał mu w stawach i nie mógł nawet **grzbietu wyprostować** (Trzej elektrycerze)* – укр. Сів тоді Залізний і став чекати, поки вистигне, й ось, коли сніжинки перестали танути на його панцирних наплічниках, вирішив електрицар устати й кинути в бій, проте мастило в суглобах так загусло, що він і **випростатись не міг** (Троє електрицарів) (у перекладі немає лексеми *grzbietu* (хребта)).

Поодинокими є приклади генералізації значення слова, що передбачають заміну одиниці оригіналу з вузьким значенням одиницею мови перекладу з ширшим значенням: польськ. *Enteryci, którzy z Metameryka powstałi, nie dzielili jego wiedzy o tym niezwykłym pochodzeniu własnym:*

historia straszliwego końca Aurygenów, a także początku Enterytów spisana była w czarnym prakryształe wezuwjanowym, ukrytym w samym jądrze planety (Biała śmierć) – укр. Ентерити, які походили й від Метамерика, про свій незвичайний родовід на відміну від нього не знали: історія страшного кінця авригенів, а також початку ентеритів була записана в чорному вулканічному пракристалі, захованому в самому ядрі планети... (Біла смерть).

Отже, для адекватного відтворення глибини змісту й багатства форми текстів збірки *Казки роботів* Станіслава Лема українською мовою перекладачі використовують шість способів перекладу і дві лексичні трансформації. Здійснений аналіз мовного матеріалу дає змогу виділити дві закономірності.

По-перше, можна констатувати закріплення певних способів перекладу за певними групами лексики. Зокрема, авторські новотвори відтворюють за допомогою калькування, власні назви – шляхом транскодування різних підтипів або калькування.

По-друге, вибір способу перекладу залежить від особистості перекладача, часто він зумовлений не лише особливостями двох мов, а й мовним чуттям, „мовним смаком”, уподобаннями інтерпретатора художнього твору.

References

- Bednarczyk A., *Rosyjskie Solaris Stanisława Lema*, [w:] *Lem i tłumacze*, pod red. E. Skibińskiej i J. Rzeszotnika, Kraków 2010.
- Blumczyński P., *Pilnikiem, kluczem, czy siekierą? O tłumaczeniu Lema na angielski*, https://www.academia.edu/2240723/Pilnikiem_kluczem_czy_siekier%C4%85_O_t%C5%82umaczeniu_Lema_na_angielski [data dostępu: 09.01.2022].
- Encyklopedia „Ukraińska мова”*, Київ 2001. [Енциклопедія „Українська мова”, Київ 2001.]
- Fastyn M., *Stylizacja leksykalna utworów nurtu fantastyczno-ludycznego Stanisława Lema w przekładach na język bułgarski*, https://ispan.waw.pl/ireteslaw/bitstream/handle/20.500.12528/1782/Marcin_Fastyn_-_20Stylizacja_leksykalna_utworow_nurtu_fantastyczno-ludycznego_Stanislaw_Lema_w_przekladach_na_jezyk_bulgarski.pdf?sequence=1&isAllowed=y [data dostępu: 09.01.2022].
- Lem S., *Bajki robotów*, Kraków 2012.
- Lem S., *Kazki robotiv*: cykl, per. z pol., Ternopil' 2017. [Лем С., *Казки роботів*: цикл, пер. з пол., Тернопіль 2017.]

- Karaban V., *Pereklad anglījs'koї naukovoi i tehničnoї literaturi. Gramatičnī trudnoši, leksičnī, terminologičnī ta žanrovo-stilističnī problemi*, Vinnicâ 2018. [Карабан В., *Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми*, Вінниця 2018.]
- Miram G., *Perevodnye kartinki. Professia: perevodčik*, Kiev 2001. [Мирам Г., *Переводные картинки. Профессия: переводчик*, Киев 2001.]